Fimmtudaginn 2. febrúar 1995.

Nr. 317/1991. **Þrotabú Grundarkjörs hf.**
(Páll A. Pálsson hrl.)
gegn
Sambandi íslenskra samvinnufélaga
vegna búvörudeildar þess
(Gísli Baldur Garðarsson hrl.)

Gjaldþrot. Greiðsla. Riftunarkrafa. Sératkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Guðrún Erlendsdóttir, Haraldur Henrysson, Hjörtur Torfason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 24. júlí 1991. Eru dómkröfur hans þessar:

1. Að rift verði ávísun/framsali Grundarkjörs hf. á andvirði allra Visa-viðskipta félagsins vegna verslunar að Garðatorgi 1, Garðabæ, til stefnda fyrir úttektartímabilið 18. apríl til 17. maí 1990, að fjárhæð 12.725.725 krónur.

2. Að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 12.725.725 krónur með dráttarvöxtum frá 2. júní 1990 til greiðsludags samkvæmt 10. gr., sbr. 12. gr. vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. 5. gr. laga nr. 67/1989.

Þá krefst hann málskostnaðar úr hendi stefnda í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms um annað en málskostnað og að áfrýjandi verði dæmdur til að greiða málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Málsatvikum er lýst í héraðsdómi. Eins og þar kemur fram, varð samkomulag um kaup Grundarkjörs hf. á vörum af stefnda gegn ávísun til hans á andvirði allra Visa-viðskipta tiltekinnar verslunar Grundarkjörs hf. á tímabilinu 18. apríl til 17. maí 1990, sem skyldi koma til greiðslu hjá Visa-Íslandi – Greiðslumiðlun hf. um það bil hálfum mánuði eftir lok tímabilsins, þ. e. í byrjun júní 1990. Greiðsluávísunin var tilkynnt Visa-Íslandi, sem áritaði hana með fyrirvara um lögmæti undirskriftar Grundarkjörs hf. Bú Grundarkjörs hf. var tekið til gjaldþrotaskipta 17. maí 1990.

Stefndi kveður það hafa verið skilning beggja aðila, að viðskipti með þessum hætti væru staðgreiðsluviðskipti. Grundarkjör hf. hafi keypt vörur af stefnda og greitt þær út í hönd með Visa-greiðsluseðlum, og hafi slík greiðsla samtímis vöruúttekt verið forsenda fyrir henni. Verslunin hafi og fengið staðgreiðsluafslátt í viðskiptunum. Áður hafi verið um reikningsviðskipti að ræða milli aðilanna með greiðslufresti í 45 daga. Forsvarsmaður Grundarkjörs hafi óskað eftir, að þessu yrði breytt í staðgreiðsluviðskipti með ofangreindum hætti til að fá hærri afslátt af söluverði. Hafi stefndi samþykkt þetta að höfðu samráði við viðskiptabanka Grundarkjörs hf. og forráðamenn Visa-Íslands. Af hálfu áfrýjanda hefur lýsingu stefnda á viðskiptunum og skilningi aðila á þeim ekki verið hnekkt.

Telja verður í ljós leitt af gögnum málsins, að gegn afhendingu vara til Grundarkjörs hf. fékk stefndi fyrirvaralaust framsal kröfu á hendur þriðja manni, sem ekki varð afturkallað af hálfu verslunarinnar. Eins og málið liggur fyrir, verður að telja, að öruggt hafi verið, að krafan kæmi til greiðslu af hálfu Visa-Íslands – Greiðslumiðlunar hf. Með þessu fékk stefndi greiðslu vörunnar með þeim hætti, að viðskiptunum verður jafnað við staðgreiðsluviðskipti. Krafa áfrýjanda um, að greiðslurnar renni til búsins á grundvelli 22. gr. þágildandi gjaldþrotalaga nr. 6/1978, verður því ekki tekin til greina.

Greiðsla Grundarkjörs hf. með fyrrgreindum hætti fyrir vörur frá stefnda verður samkvæmt framansögðu ekki talin jafngilda greiðslu skuldar í skilningi 54. gr. laga nr. 6/1978 eða tryggingu samkvæmt 57. gr. sömu laga, og kemur riftun á grundvelli þessara lagaákvæða því ekki til álita.

Með skírskotun til forsendna héraðsdóms verður staðfest niðurstaða hans um synjun á riftunarkröfu áfrýjanda, sem reist er á 61. gr. laga nr. 6/1978.

Stefndi krefst málskostnaðar í héraði, en hefur þó eigi gagnáfrýjað málinu. Kemur krafan því eigi til álita, þótt áfrýjandi hafi samþykkt, að hún kæmist að.

Samkvæmt framansögðu verður hinn áfrýjaði dómur staðfestur. Rétt þykir, að áfrýjandi greiði stefnda málskostnað fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði greinir.

Dómsorð:

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Áfrýjandi, þrotabú Grundarkjörs hf., greiði stefnda, Sambandi íslenskra samvinnufélaga vegna búvörudeildar þess, 150.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Sératkvæði
Hrafns Bragasonar
og Hjartar Torfasonar

Ágreiningur máls þessa varðar þýðingu greiðsluávísunar Grundarkjörs hf. til stefnda á Visa-viðskipti frá 29. mars 1990 við gjaldþrotaskipti, en félagið varð gjaldþrota 17. maí sama ár. Greiðsluávísunin er svohljóðandi:

„Undirritaður söluaðili, Grundarkjör hf., Garðabæ, nafnnr. . . ., ávísar hér með andvirði allra Visa-viðskipta sinna skv. ofangreindum samningi til búvörudeildar Sambandsins . . . .

Óskast greiðslan framvegis og þar til öðruvísi verður ákveðið lögð inn á viðskiptareikning nr. 4758 hjá Samvinnubankanum hf., Bankastræti.

Hin breytta ráðstöfun tekur gildi frá og með útborgunardegi fyrir viðskiptatímabilið 18/3, og er það óafturkallanlegt nema með samþykki beggja aðila."

Ávísunin er árituð af Visa-Íslandi með fyrirvara um lögmæti undirskriftar söluaðila. Viðskiptareikningurinn var á nafni stefnda.

Með bréfi 18. maí 1990 fór bústjóri þess á leit við Visa-Ísland, að allar óinnheimtar greiðslunótur Grundarkjörs hf. yrðu lagðar inn á reikning þrotabúsins, og með bréfi 23. sama mánaðar til stefnda var rift ráðstöfun samkvæmt greiðsluávísuninni og vísað um það til 54. og 61. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978. Visa-Ísland varð ekki við kröfum bústjóra, og því var mál þetta höfðað.

Visa-Ísland er fyrirtæki, sem miðlar greiðslum neytenda til söluaðila vöru eða þjónustu. Við þetta fær neytandinn nokkurn greiðslufrest hjá söluaðila, en staðfestir í þess stað, að greiðslumiðlunarfyrirtækið muni að nokkrum tíma liðnum leysa til sín kröfuna á hann. Grundarkjör hf. greiddi þannig stefnda með kröfum á þriðja

mann, Visa-Ísland. Greiðslur þessar fóru ekki fram samtímis vöruafhendingum, og stefndi veitti misjafnlega langan greiðslufrest. Í stað þess fékk hann tryggingu í viðurkenningarnótum almennra viðskiptamanna Grundarkjörs hf., sem myndaðist við afhendingu þeirra til hans. Hann fékk svo greiðslu á inneign sinni samkvæmt tryggingunni að ákveðnum tíma liðnum. Á meðan skuldaði Grundarkjör hf. honum fjárhæð greiðslunótnanna. Hefðu einhverjar greiðslunótur ekki verið gildar að skilmálum Visa-Íslands, hefði skuld samkvæmt þeim verið ógreidd. Samkvæmt samningi áttu stefndi og Grundarkjör hf. að gera viðskipti sín upp að loknu tímabilinu og jafna það, sem á milli bar, á hvorn veginn, sem það yrði. Hefur stefndi ekki sýnt fram á, að endurgjald til hans í viðskiptunum hafi verið bókfært, fyrr en uppgjörið fór fram. Verður ekki á það fallist, að um staðgreiðsluviðskipti hafi verið að ræða.

Greiðsluávísun Grundarkjörs hf. varðar ekki almennan tilgang greiðslumiðlunar Visa, og hún var gefin út minna en sex mánuðum fyrir frestdag. Þá var þetta nýbreytni í viðskiptum aðila, sem var til þess fallin að gera stefnda betur settan en aðra þá, sem birgðu Grundarkjör hf. upp að vörum á þessum tíma. Gat greiðslueyrir sá, sem um var samið, ekki virst venjulegur, eins og á stóð.

Samkvæmt því, sem að framan er rakið, teljum við greiðsluávísunina hafa verið riftanlega samkvæmt 54. gr. og 57. gr. laga nr. 6/1978, sbr. nú 134. gr. og 137. gr. laga um gjaldþrotaskipti o. fl. nr. 21/1991. Ber þegar af þeim ástæðum að taka kröfu áfrýjanda til greina í heild sinni samkvæmt 62. gr. laga nr. 6/1978, sbr. 142. gr. laga nr. 21/1991. Samkvæmt þessari niðurstöðu ber stefnda að greiða áfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 29. maí 1991.

1.0.

Mál þetta, sem tekið var til dóms miðvikudaginn 22. maí sl., hefur þrotabú Grundarkjörs hf., kt. 690388-1549, Auðbrekku 10, Kópavogi, höfðað fyrir bæjarþinginu með stefnu, þingfestri 21. febrúar 1991, á hendur Sambandi íslenskra samvinnufélaga, kt. 550269-4309, Sambandshúsinu, Kirkjusandi, Reykjavík, vegna búvörudeildar Sambands íslenskra samvinnufélaga, kt. 650987-2689, sama stað.

Endanlegar dómkröfur stefnanda eru eftirgreindar:

1. Að rift verði með dómi ávísun/framsali Grundarkjörs hf. á andvirði allra Visa-viðskipta félagsins vegna verslunar félagsins að Garðatorgi 1, Garðabæ, til stefnda fyrir úttektartímabilið 18. apríl 1990 til 17. maí 1990, að fjárhæð 12.725.725 kr.
2. Að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda 12.725.725 kr. með dráttarvöxtum frá 2. júní 1990 til greiðsludags samkvæmt 10. gr. vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. 5. gr. laga nr. 67/1989.
3. Þá krefst stefnandi málskostnaðar [...].

Endanlegar dómkröfur stefnda eru þær, að stefndi verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda. Þá verði stefnandi dæmdur til að greiða stefnda málskostnað [...].

Sáttaumleitanir fyrir dómi hafa ekki borið árangur.

2.0.

Stefnandi segir málavexti vera þá, að 17. maí 1990 hafi bú Grundarkjörs hf. verið tekið til gjaldþrotaskipta hjá bæjarfógetaembættinu í Kópavogi. Samdægurs hafi hæstaréttarlögmennirnir Sigmundur Hannesson og Skarphéðinn Þórisson verið skipaðir bústjórar til bráðabirgða, og á fyrsta skiptafundi búsins 11. október 1990 hafi þeir verið kosnir skiptastjórar þrotabúsins.

Meðal upphafsráðstafana skiptastjóra hafi verði almenn krafa til greiðslukortafyrirtækja, að allar ógreiddar greiðslukortanótur þrotabúsins rynnu örugglega til félagsins á gjalddögum, og hafi fyrsti gjalddagi eftir gjaldþrotaúrskurð verið 2. júní 1990.

Fljótlega hafi komið í ljós, að þrotamaður hafi ráðstafað Visa-greiðsluseðlum hverrar einstakrar verslunar félagsins fyrir úttektartímabilið 18. apríl til 17. maí 1990 til sérstaks kröfuhafa. Hvað varðar mál þetta, þá hafi þrotamaður ráðstafað andvirði allra Visa-viðskipta sinna vegna verslunar félagsins að Garðatorgi 1, Garðabæ, til stefnda fyrir tímabilið 18. apríl til 17. maí 1990. Ráðstöfun þessi sé samkvæmt samningi þrotamanns og stefnda, dagsettum 29. mars 1990, með samþykki Visa-Íslands.

Með bréfi til stefnda, dagsettu 23. maí 1990, sbr. bréf, dagsett 28. maí, til sama, hafi ráðstöfun þessari verið rift og þess krafist, að stefnandi fengi þá fjárhæð, sem kæmi til greiðslu 2. júní 1990. Riftunarkröfu stefnanda hafi verið eindregið mótmælt af hálfu stefnda.

Visa-Ísland hafi ekki greitt stefnanda þá fjárhæð, sem hann gerði kröfu til, en með bréfi, dagsettu 14. september 1990, hafi Visa-Ísland loks upplýst stefnanda um, hvernig sú fjárhæð, sem koma hafi átt til greiðslu 2. júní 1990, sundurliðaðist.

Þegar Grundarkjör hf. hafi verið lýst gjaldþrota 17. maí 1990, hafi fyrirtækið verið orðið óstarfhæft vegna mikilla skuldbindinga og óreiðu í rekstri. Í þessu sambandi megi benda á það, að lýstar kröfur í þrotabúið hafi numið um það bil 248.000.000 króna og þar af sé gert ráð fyrir, að um það bil 230.000.000 kr. verði endanlega samþykktar sem kröfur í búið, þar með taldar forgangskröfur. Áætlanir nú geri ráð fyrir því, að eignir til skipta verði í besta falli 36.000.000 kr., þegar upp verði staðið. Af þessu megi sjá, að miklar skuldir hafi safnast saman í rekstri hjá þrotamanni, sem ekki hefði rekið verslanir sínar nema á þriðja ár.

Hinn 29. mars 1990 hafi stefndi undirritað samninginn við Grundarkjör hf. um framsal hluta af Visa-viðskiptum fyrirtækisins. Rúmum fimm vikum síðar hafi verið búið að loka öllum verslunum fyrirtækisins, og um það bil sjö vikur frá samningsdegi hafi verið búið að lýsa félagið gjaldþrota.

Öllum, sem viðskipti hafi átt við Grundarkjör hf., hafi hlotið að hafa verið það ljóst í lok mars 1990, að fyrirtækið ætti sér ekki viðreisnar von og gjaldþrot blasti við. Framsal Grundarkjörs hf. á greiðslukortanótum sínum hafi verið örvæntingarfull tilraun þrotamanns til að gera upp skuldir bæði við nokkur stór heildsölufyrirtæki og tryggja framhald vörukaupa frá sömu aðilum.

Með sex sjálfstæðum samningum, undirrituðum í febrúar og mars 1990, hafi þrotamaður ráðstafað nánast öllum Visa-greiðslum til jafnmargra aðila. Hafi aðilar þessir fengið og þar á meðal stefndi fyrstu greiðslu vegna samninga þessara 2. maí 1990, og næsta greiðsla hafi átt að renna til þeirra 2. júní 1990, eins og áður hafi verið rakið.

Ljóst sé, að framsal þrotamanns á Visa-greiðslum sínum hafi flýtt óhjákvæmilegum endalokum fyrirtækisins. Visa-greiðslur hafi verið stór hluti viðskipta fyrirtækisins og óhugsandi að missa þessa fjármuni úr rekstri án mikilla vandræða.

Stefnda hafi strax verið tilkynnt um fyrirhugaða riftun stefnanda á Visa-viðskiptum hans. Höfðun riftunarmáls hafi verið samþykkt af meiri hluta kröfuhafa í þrotabúi stefnanda 8. janúar 1991. Ekki hafi legið ljóst fyrir um fyrirhugaða riftunarfjárhæð fyrr en eftir 14. september 1990, þegar Visa-Ísland hafi sent stefnanda skilagrein vegna ofangreindra viðskipta.

Kröfulýsingarfrestur í þrotabú Grundarkjörs hf. hafi runnið út 20. ágúst 1990, og fyrsti skiptafundur hafi verið haldinn 11. október sama ár. Rétt sé, að fram komi, að stefndi hafi aldrei lýst kröfu sinni í þrotabú Grundarkjörs hf.

Búvörudeild Sambandsins hafi verið deild innan Sambands íslenskra samvinnufélaga, og stefnist því Sambandi íslenskra samvinnufélaga vegna búvörudeildar þess sama.

– – –

7.0. *Forsendur og niðurstaða.*

Fyrst ber að víkja að þeirri málsástæðu stefnanda, að greiðsla sú, er mál þetta snýst um, eigi að renna til búsins, þar sem hún hafi ekki átt að koma til útborgunar fyrr en eftir gjaldþrotaúrskurð, þ. e. Visa-Ísland hafi átt að greiða stefnda 2. júní 1990, en þrotabú Grundarkjörs hf. hafi verið lýst gjaldþrota 17. maí 1990.

Samkvæmt VII. kafla laga nr. 6/1978 getur bú tekið við réttindum og skyldum þrotamanns eftir gagnkvæmum samningi, sem ekki hefur að hluta eða í heild verið efndur á frestdegi. Svo sem stefnandi heldur fram, er það meginregla, að greiðsla, sem þrotamaður hefur ráðstafað með samningi fyrir gjaldþrot, en verður ekki látin af hendi fyrr en eftir úrskurð um gjaldþrot, eigi að renna til viðkomandi þrotabús, ef það krefjist þess, sbr. 22. gr. laganna.

Ekki verður fallist á þá málsástæðu stefnda, að um staðgreiðslu hafi verið að ræða. Samkvæmt samkomulagi aðila um ávísun á andvirði allra Visa-viðskipta til stefnda var gert ráð fyrir ákveðnum útborgunardögum. Samkvæmt því hefði greiðsludagur orðið 2. júní 1990. Samkomulagið var því ekki að fullu efnt við lok hverrar vöruúttektar þrotamanns eða samtímis því, að stefndi lét vörur af hendi við stefnanda, eins og stefndi heldur fram, heldur eftir að greiðsla hafði farið fram.

Á hinn bóginn verður að líta til þess, að greiðsluávísunin var fyrirvaralaus af hálfu þrotamanns um yfirfærslu allra réttinda samkvæmt Visa-viðskiptaseðlunum til stefnda að því marki, sem þrotamaður hafði í hvert skipti nýtt sér úttektarheimild samkomulagsins. Hin umsamda greiðsla, svo sem henni er lýst í umræddu skjali, var í vörslum þriðja manns, þ. e. Visa-Íslands, eftir að vöruúttekt hafði farið fram. Stefnandi var þannig sviptur umráðaréttinum.

Á það verður að fallast, að samningurinn hafi falið í sér tryggingarréttindi stefnda til handa, handveðsréttareðlis, til tryggingar því, að framkvæmdin á viðskiptunum gengi með umsömdum hætti. Handveðsígildi þetta stofnaðist, um leið og stefnandi tók á sig greiðsluskylduna samkvæmt samningnum, og var til tryggingar greiðslu á andvirði úttektarinnar. Breytir hér engu um, hvort innstæða var í hvert skipti til greiðslu á allri úttektinni eða hvort hún varð til síðar. Var handveðsígildi þetta gilt samkvæmt 2. tölulið 24. gr. laga nr. 6/1978. Þegar af þessari ástæðu verður þessari tryggingarráðstöfun þrotabúsins ekki rift á þessum grundvelli.

Því er haldið fram af hálfu stefnanda, að sú ráðstöfun Grundarkjörs hf. að framselja stefnda andvirði allra Visa-viðskipta einnar af verslunum félagsins hafi verið ólögmæt og sé riftanleg á grundvelli VIII. kafla gjaldþrotalaga nr. 6/1978.

Skal fyrst vikið að þeim málsástæðum, að greitt hafi verið með óvenjulegum greiðslueyri eða greidd hafi verið fjárhæð, sem úrslitum réð um gjaldfærni þrotamanns, enda hafi greiðslan ekki virst venjuleg eftir atvikum, sbr. 54. gr. laganna.

Um er að ræða greiðslueyri, sem málsaðilar sömdu upphaflega um við samningsgerð 29. mars 1990, að notaður yrði. Þá er á það að líta, að peningar og peningaávísanir teljast að jafnaði venjulegur greiðslueyrir. Enn fremur kom fram við munnlega skýrslutöku fyrir dómi, að samningar sem þessir hafi ekki verið óalgengir í hliðstæðum viðskiptum. Þá naut stefnandi staðgreiðsluafsláttar vegna viðskipta þessara. Með hliðsjón af þessu verður ekki talið, að hinn umsamdi greiðslumáti, þ. e. ávísun á peningagreiðslur eða inneign hjá Visa-Íslandi sé óvenjulegur greiðslueyrir í skilningi 54. gr. laga nr. 6/1978.

Ekki verður litið svo á, að heildargreiðslugeta þrotamanns hafi skerst verulega við greindan greiðslumáta. Að undanskilinni greiðslu á 2.522.243 kr., sem voru greiðsla á eldri víxli og stefndi hefur þegar fallist á að endurgreiða búinu samkvæmt sátt, gerðri 22. maí 1991, komu verðmæti fyrir greiðsluna, þ. e. vöruúttekt hjá stefnda. Ekki var því um að ræða greiðslu á eldri skuldum og með því stofnuð óeðlileg sérstaða. Annars vegar var stefndi að afla sér tryggingar fyrir greiðslu vörunnar, og hins vegar var stefnandi að leggja grundvöll að framhaldi reksturs verslunarinnar. Tryggingin var að frátalinni áðurgreindri undantekningu stofnuð, um leið eða eftir að verðmætið var látið af hendi. Verður því ekki fallist á þá málsástæðu stefnanda, að riftun sé heimil á grundvelli 54. gr. laganna vegna þess, að greiðslan hafi ráðið úrslitum um gjaldfærni þrotamanns.

Þá skal vikið að þeirri málsástæðu stefnanda, að ráðstöfun þrotamanns á Visa-viðskiptum sé riftanleg á grundvelli 1. mgr. 57. gr. laga nr. 6/1978 um riftun á tryggingarréttindum, sem kröfuhafi fékk á öðrum tíma en til skuldar var stofnað. Stefnandi telur, að líta megi á framsal þrotamanns sem tryggingarráðstöfun vegna viðskipta þrotamanns og stefnda síðustu vikur og mánuði fyrir gjaldþrot, og heldur hann því fram, að heimilt sé að rifta slíkum tryggingarráðstöfunum, vegna þess að þær mismuni kröfuhöfum.

Svo sem áður greinir, verður á það fallist, að samningurinn feli í sér tryggingarréttindi stefnda til handa, eins konar handveðsígildi, til tryggingar viðskiptum málsaðila. Hins vegar ber að líta til þess, að tryggingarréttindi þessi hafa stofnast, um leið eða áður en verðmæti voru látin af hendi og þrotabúið tók á sig greiðsluskylduna samkvæmt samningnum, þó að undanskilinni greiðslu á 2.522.243 kr., sem greidd var inn á víxil með gjalddaga 15. maí 1990 og sátt hefur verið gerð um samkvæmt framansögðu.

Grundvallarsjónarmið samkvæmt 1. mgr. 57. gr. er að heimila riftun á veðréttindum eða öðrum tryggingarréttindum, sem ætlað er að veita kröfuhöfum betri stöðu fyrir eldri kröfum en fyrir var. Því er veðréttur samkvæmt þessu ákvæði yfirleitt aðeins riftanlegur, að hann sé til tryggingar eldri skuld, þ. e., að skuldin hafi verið fyrir, áður en tryggingarráðstöfunin fór fram. Hafi tryggingarrétturinn verið stofnaður á undan kröfunni eða um leið og verðmætið, sem kröfuna stofnaði, var látið af hendi, er ekki unnt að rifta samkvæmt þessu ákvæði. Ólíku er saman að jafna, hvort verið er að afla sér sérstöðu meðal kröfuhafa með tryggingu eldri skuldar eða verið er að láta verðmæti af hendi. Er við þessa lögskýringu höfð hliðsjón af fyrirmynd ákvæðisins í gildandi dönskum gjaldþrotalögum, sem hefur verið skýrð þannig. Af greindri ástæðu verður þessari tryggingarráðstöfun þrotabúsins ekki rift á grundvelli þessarar riftunarheimildar.

Telja verður, að stefndi hafi gert þær ráðstafanir, sem nauðsynlegar voru til viðhalds og verndar þessum réttindum, sbr. seinni málslið 1. mgr. 57. gr., þar sem hann lét þann aðila, Visa-Ísland, sem var eins konar vörslumaður veðsins samkvæmt samningnum, án óhæfilegs dráttar árita hann til staðfestingar á vitneskju sinni um þessa ráðstöfun, jafnframt því sem hann fékk eintak samningsins í hendur.

Þá ber að taka til umfjöllunar þá málsástæðu stefnanda, að ráðstöfun þrotamanns hafi verið ótilhlýðileg að því leyti, að hún hafi verið stefnda til hagsbóta á kostnað annarra kröfuhafa og þannig brotið gegn meginreglunni um jafna stöðu kröfuhafa. Vísar stefnandi til 61. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978. Hann fullyrðir, að þegar ráðstöfun þessi hafi verið gerð, hafi þrotamaður verið orðinn ógjaldfær og stefndi vitað eða mátt vita um ógjaldfærni þrotamanns. Stefnandi telur, að ráðstöfun þessi hafi beinlínis verið gerð vegna þess, að gjaldþrot hafi blasað við þrotamanni.

Regla 61. gr. laga nr. 67/1978 er reist á huglægum grundvelli, þ. e., að stefndi hafi meðal annars vitað eða mátt vita um ógjaldfærni skuldara, þegar ráðstöfun þessi var gerð, svo og, að ráðstöfunin hafi verið ótilhlýðileg og á kostnað annarra kröfuhafa. Sönnunarbyrðin fyrir því, að greinin eigi við, hvílir á þrotabúi. Ber búið sönnunarbyrðina um ógjaldfærni stefnanda og um það, hvort stefndi hafi vitað eða mátt vita um ógjaldfærnina, og um þær aðstæður, sem gerðu ráðstöfunina ótilhlýðilega.

Ætla má, að stefndi hafi gert umræddan samning til að tryggja stöðu sína og því talið stöðu sína ótrygga, áður en hann var gerður. Á hinn bóginn hefur ekkert verið fært fram í máli þessu, er bendi til, að stefndi hafi vitað um ógjaldfærni stefnanda, þ. e., að eignir stefnanda hafi verið minni en skuldir á þeim tíma, er samningur var gerður. Ekki hefur verið gert senni-

legt, að stefnandi hafi orðið ógjaldfær sérstaklega vegna samningsins. Svo sem áður greindi, hvílir sönnunarbyrðin um framangreind atriði á búinu, og verður ekki talið, að stefnanda hafi tekist sú sönnun.

Af þeim ástæðum, sem hér hafa verið raktar, verður að sýkna stefnda af riftunarkröfu stefnanda. Með tilvísun til þess verður enn fremur að hafna kröfu stefnanda um, að stefndi verði dæmdur til að greiða 12.725.725 kr. ásamt dráttarvöxtum frá 2. júní 1990 til greiðsludags.

Eftir atvikum málsins og með tilvísun til 178. gr. laga nr. 85/1936 þykir rétt, að hvor málsaðili beri sinn kostnað af málinu.

Jón L. Arnalds borgardómari kvað upp dóm þennan.

Dómsorð:

Stefndi, Samband íslenskra samvinnufélaga vegna búvörudeildar þess, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, þrotabús Grundarkjörs hf., í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.